

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Petri De Dusburg, Ordinis Teutonici Sacerdotis, Chronicon
Prussiae**

Petrus <de Dusburg>

Francofurti ; Lipsiae ; Regiom. Pruss., 1679

Dissertatio XV. De Re Oeconomica Veterum Prussorum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11850

DISSERTATIO XV.

De

Re Oeconomica Veterum Prus-
sorum.

- (1.) An Prussi olim habuerint domos, pagos, castella, urbes? (2.) Vicus Prussorum tenuis, an elixarum carnum apud Prussos ullus fuerit usus? Herba, Lac, Pisces. (3.) Potus aqua, lac, melicratum, an & sanguis equinus? Cerevisia, quando invaluerit? (4.) Prussorum hospitalitas. Mendicis in Prussia nulli. Comportationes. Balnea inter delicias Prussorum. (5.) Pocula Prussorum, patera, cornua. Cornu Danicum. (6.) Vestes Prussorum. Lecti. (7.) Modi acquirendi victum & amicum. Agricultura. Pastura armentorum & gregum. Venationes. Aucupium. Piscatura. Lacus quot sint in Prussia. (8.) Modi acquirendi artificiales. Permutationes mercium. Nummularia. Navigationes. (9.) Instrumenta Oeconomica, uxores, liberi, servi, iumenta, quae ad oeconomiae finem obtinendum erant inepta, non aiebant Prussi. (10.) Historia succini Prussici. (11.) Quae sit natura Succini Prussici. Succinum est gemma.

I.

Cum de re Oeconomica Veterum Prussorum pluscula in Animadversionibus nostris ad Dusburgensem occurrant, potu-
issemus facile jam hoc labore superfedere. Ne tamen quid-
piam hic deesse videatur, nec mutilum ac mancum quidquam
appareat. ex usu fore putavimus, si non tantum ea, quae in dictis animad-
versionibus sparsim tradita reperiuntur, in unum fasciculum colligere-
mus; sed etiam uberius & explicatius hoc loco omnia, quae omissa sunt
persequeremur. Primum autem nobis dispiciendum est, utrum Prussi
veteres domos habuerint, sine quibus Oeconomia aut profus nulla, aut
adhuc valde rudis? Antiquissimis temporibus gentes, quae Prussiam in-
federant, sine dubio Scythico more nullas figebant sedes certas. Sic e-
nim de Scythis Epitomator Torgi Justinus: *Nec domus illis ulla,
aut lectum, aut sedes est, armenta & pecora semper pascentibus &*
kk 3 per

per incultas solitudines errare solitis. Uxores liberosque secum in plaustris vehunt, quibus coriis imbrium hyemisque causa tectis pro domibus utuntur. Hæc Justinus lib. 2. Hist. cap. 2. De Scythiis quoque illis, qui olim ad Istrum, Tyren, Hypanim, Doristhenem, Tanaim, Panticapen, Hyrpacyrin & Gerrhum habitabant, Herodotus lib. 4. ante med. pag. 259. (105.) ita scribit: Nulla sunt iis urbes, nulla mœnia exstructa, domos secum ferunt singuli: equestresque sunt sagittarii, non pane victitantes, sed ex jecoribus. Pro domibus plaustra habitantes. Idem de Sarmatis habet lib. 2. cap. 1. Pomponius Mela: Sarmata, inquiens, gentes ob sævæ hyemis admodum assidua demersis in humum sudibus specus aut suffossa habitant. Verùm ne existimemus hæc ad Scythas tantùm Asiaticos, eosque, Sauromatas sive Sarmatas, quos Pomponius Mela aliique ad Boristhenem & Pontum Euxinum collocant, restringenda esse; de Sarmatis quoque Europæis, iisque speciatim; qui ad Vistulam & mare Svecicum sive Balticum Germanis olim finitimi habitabant, id est, de Prussia nostræ incolis, asserit citatus Pomponius Mela lib. 3. de situ orbis cap. 4. ubi de iis difertè: Non se urbibus tenet (gens Sarmatica, de qua ibidem agit) & ne statis quidem sedibus, ut invitaverit pabula, ut cedens & sequens hostis exigit, ita res opesque secum trahens semper castrum habitat. Quæ, si cum extremo capite tertio conferas, manifestum fiet, ea de gentibus quoque hic locorum habitantibus Pomponium Melam intellexisse. Agnoscunt id etiam Scriptores nostri recentiores, qui Waideutum demùm Sec. IV. aut VI. gentes vagas nullisque sedibus affixas in tribus & cohortes divisisse, certosque agrorum limites circumscriptisse ferunt. Difertè Erasmus Stella: Domos, inquit, non figebant, sed specubus & arborum subere (unde etiam Subaria dicta comperitur,) ab imbribus & algoribus sese ac infantes protexere. Hæc Erasmus Stella lib. 2. Antiquit. Boruss. Conf. Albert. Wijuck Kojatowicz Part. 1. Hist. Lithuan. lib. 1. pag. 13. Hoc ipsum etiam satis indicant illi Scriptorum Prussicorum, qui tempore Augusti Romanorum Principis hinc non habitasse constanter unam aliquam gentem asserunt, sed pro varietate gentium huc immigrantium mox Sargagam, mox Gelidem, mox Vatiniam hanc Regionem esse dictam ex Christiani Primi Prussorum Episcopi Chronico nugantur. Sed procedente tempore sine dubio feritatem illam exuentes, cultioresque redditi, & domos figere cœperunt, ita tamen ut inter gentes Prussicas aliæ aliis fuerint hæc in re solertiores. De VENEDIS Tacitus: Et domos, inquit, figunt & scuta gestant & pedum

dum pernitate gaudent, quæ omnia diversa Sarmatis sunt in plastro equoque viventibus. Hi Venedi tempore Taciti jam à Sinu Venedico sive mari Baltico receſſerant & ad Viſtulam amnem confederant; A Germanis proinde ſibi vicinis hoc traxerunt, ut ſedes ſibi certas figerent. De ÆSTIIS etiam ſive GOTHIS, quin domos, pagos & vicos, in Sambia præſertim, habuerint, non eſt quod dubitemus. Germani namque fuere, quorum conſuetudinem etiam hac in re ſunt ſecuti. Sed PHENNI, qui mediterranea PRUSSIÆ loca tempora Taciti habitabant, adhuc illo tempore ferarum ritu vivebant. *Nec aliud, inquit Tacitus, infantibus ferarum imbriumque ſuffugium, quam ut in aliquo ramorum nexu contegantur: huc redeunt juvenes, hoc ſenum receptaculum.* Ad extremum & hi, poſtquam in Venedorum Gothorumque ſedes immigraverant, moribus ferarum exutis, in eandem curam incumbere cœperunt. Quare cum Ordo Teutonicus Sec. XIII. huc eſſet ingreſſus, omnia pagis, vicis, oppidis & caſtellis plena reperit, adeò ut Caſpar Schuzius multas urbes, non demùm ab Ordine Teutonico, ſed ab ipſis Pruſſis Veteribus ante Cruciferorum adventum, excitatas fuiſſe contendat. *lib. 1. Chron. Pruſſ. fol. 20.* Duſburgenſis etiam ſingulas gentes Pruſſicas, quarum undecim numerat, habuiſſe dicitur *multa caſtra & firma.* Part. 3. c. 3. Hoc tamen omninò concedendum eſt, domos Veterum Pruſſorum ſive in pagis ſive in urbibus fuerint nonniſi ligneas fuiſſe, niſi forte caſtella quædam excipias, quæ lapidea, ut vim hoſtium commodè ſuſtinerent, fuiſſe videntur.

II. Sed quæ fuerit victus ratio apud Veteres Pruſſos videamus. Tenui ſine ullo dubio & parabili victu ſemper contenti fuere, quem famæ optimè condiebat, quemadmodum etiamnum Pruſſos Lithvanicos, ſive Magno Ducatui Lithvanico conterminos, ipſosque adeò Lithvanos victitare animadvertimus. Et quidem elixarum carniùm apud ipſos nullum fuiſſe uſum contendit Eraſmus Stella, quod variis modis poſſunt intelligi. Quod ſi enim Stella hoc intelligit, Pruſſos carnes proſus non comediſſe, illud niſi de antiquiſſimis temporibus admitti non poteſt. Etenim circa Sec. XI. & XII. Pruſſos carnis jumentorum veſci ſolitos, tradit Adamus Bremenſis *in lib. de Situ Danie & reliqu. Septentr. Region. num. 77. (227.) pag. 147.* & ex eo Helmoldus *lib. 1. Chron. Slav. cap. 1.* Quod ſi autem Stella carnes elixas carnis affis opponit, non vanus noſtro iudicio fuerit. Volunt enim nonnulli, Heroicis, id eſt antiquiſſimis temporibus, carniùm elixarum nullum fuiſſe

ſiſſe

isse usum. Sic enim Servius in illa Virgilia: *Littore abena locant alii,* quæ habentur *Aneid. vers. 217. Quibus, inquit, utebantur non ad elixandis carnes, sed ad se lavandos. Heroicis enim temporibus carne non vescebantur elixâ.* Contrarium tamen probat Johannes à Wower in *Poly-mathia cap. 10. num. 8. ex Eustathio in lib. 9. Odyss. Athenæo lib. 1. Dipno-soph. Ovid. lib. 1. Metamorph. v. 228. seq. lib. 6. vers. 654. seqq. Petronio, Seneca & aliis.* Verùm si locum Stellæ curiosius inspiciamus, ita ipsum hæc intelligere deprehendemus ac si Prussi carnes quidem comederint, non elixas tamen, sed crudas; id quod rursus non nisi de vetustis temporibus concedi potest. Nam Seculo XI. & sequentibus jam illos mores exuerant, pauloque humaniores facti, carnes elixare & assare solebant. An HERBAS antiquitus comederint, dubitari potest, cum, Prussi mirati sint, ubi Cruciferos viderunt in arce Balgensi lactucas & alia olera comedentes, ut auctor est Petrus de Dusburg *Part. 3. Chronic. cap. 69.* Sed quoniam ea de re pluribus egimus in Animadversionibus nostris additum Dusburgensis locum, ea hic recoquere nolumus. Illud saltem addimus, quod habet Diódorus Siculus *lib. 1. Biblioth. pag. 8. (5.) Homines, inquit, primitus natos vitam inconditam & belluinam egisse memorant, ut qui sparsim ad pascua exierint & sapidissimam quamque HERBAM ac sponte natos arborum fructus comederint?* Quapropter etiam Aristoteles *lib. 1. Oeconom. maxime esse naturale dicit hominem, victitare ex iis, quæ terra producit. Naturaliter, inquit ille, à matre cunctis nutrimentum suppeditatur, quemadmodum hominibus à terra.* Præterea Prussios Lacte victitasse probatu haud est difficile. De Scythiis univèrse scribit Herodotus *lib. 4. in princip. pag. 99. (244) Non ab aratro sed ex pecoribus vivunt.* Apud Homerum Getæ, Scythæ, Nomades à lactis unico usu nomen habent τῶν γαλατοφάγων & γαλατοτότων. Huc etiam pertinent omnia, quæ de Germanis scribit Hermanus Coringius *in lib. de Habitu Corporum Germanicorum causis à pag. 58.* Paulo ante Cruciferorum adventum usi etiam sunt Prussi pane & piscibus, ut postea probabimus.

III. Ad potum Prussorum quod attinet, de eo Dusburgensis: *Pro potu, inquit, habent simplicem aquam, & mellicratum seu medonem, & lac equarum, quod lac quondam non biberunt, nisi prius sanctificaretur: alium potum antiquitus non noverunt.* Hæc Dusburg. *Part. 3. Chronic. cap. 5.* Martinus Cromerus lac equinum Prussios bibisse putat, ante mellis cum aqua despumationem cognitam. *lib. 3. de Orig. & Reb. gest. Polon.*

Polon. in Corp. Hist. Pol. Tom. 2. pag. 443. Consentit his auctor Chronici Prussici, quod Wolfgangus Dietmarus Typographus Elbingensis edidit. Addunt alii Dusburgensi nostro antiquiores aliud adhuc potus genus, videlicet cruorem jumentorum. Sic enim Adamus Bremensis: *Carnes jumentorum pro cibo sumunt, quorum lacte & cruore utuntur in potu, ita ut inebriari dicuntur.* Eadem ex Adamo hausit & Helmoldus *loc. cit.* Firmat hæc & antiquus Adami Bremensis Scholiastes n. 87. *Gothi, inquit, à Romanis Geta vocantur, de quibus Virgilius dicere videtur.*

— — — acerque Gelonus

*Cum fugit in Rhodopen, atque in deserta Getarum
Et lac concretum cum sanguine potat equino.*

Hæc usque hodie Gothi & Sembi (Samlander) facere dicuntur, quos ex lacte jumentorum inebriari certum est. Hæc ille. Plane his gemina ex Prussicis Scriptoribus habet auctor Chronici Ordinis *fol. 19. a.* & Caspar Hennebergerus *in lib. de V. P. fol. 5. b.* Ex his quod lac equinum aliorumque jumentorum biberint nemo negare poterit. Hic enim mos fuit Scythicarum gentium omnium, qui etiam ex equino sanguine solebant butyrum conficere, quod fortasse Virgilius intelligit per lac concretum. Testatur id Hippocrates, vel quicumque tandem ille sit auctor, antiquissimus certè, librorum de morbis. Ille enim *lib. 4. Simile verò,* inquit, *hoc est, ac quod Scythæ faciunt ex lacte equino. Effusum enim in cava lingua lac agitant. Illud verò conturbatum spumescit ac discernitur, & pingve quidem, quod butyrum vocant, cum leve sit in summo seponitur; grave verò & crassum subsidet. Id quod etiam secernentes siccant, quando autem concretum & siccatum est, hippacem appellant.* Sed cum Virgilius (*locus est lib. 3. Georg. vers. 461. seqq.*) dicat, Gelonos potare lac concretum, non butyrum hic intelligendum erit, sed acor ille lactis jucundus, qui vocatur *δὲ βύζαα.* Apprimè huc faciunt, quæ Hermanus Conringius doctissimè dislerit *in lib. de Habitu corporum Germanicorum pag. 62. & seqq.* Neque de medone dubitare fas est, cum illud tanti auctores auctoritate sua comprobent. Verùm de potu sanguinis jumentorum non immeritò quispiam dubitaverit. Quod enim Virgilius de Gelonis Istri accolis olim cecinit; illud non statim attribuere licet, Prussis, etiamsi & Prussi fuerint Getæ sive Gothi, nisi manifesta sint ea de re Scriptorum testimonia. Hic autem Adamus Bremensis & Helmoldus ex aliorum tantùm sententia hæc dixisse videntur, ut ipsorum verba

perpendenti obscuram esse non potest. Deinde Scholiastes Adami Bremensis illud tantum intelligere videtur de lacte jumentorum, quod eo inebriantur. Accedit, quod Dusburgensis disertis verbis negat, Prussos alia potus genera fuisse nota. Sed dices: Prussos etiam in usu fuisse cerevisiam, cum jam alibi luculenter ostenderit, Prussos in sacris suis, in conviviis item funebribus, aliisque usos esse cerevisiam; & tamen apud Dusburgensem de cerevisiam altum silentium. Verum neque hunc potum omisit modo laudatus auctor. Disertis enim dicit verbis, *Antiquitus*, præter aquam, melicratum & lac equarum, Prussos alium potum ignorasse. Cerevisiam autem usus invaluit, cum jam Ordo Teutonicus Prussiam occupasset, secus atque opinatur Schuzius *in Chron. fol. 3. a. b.* Quanquam de Gothis sive Æstis olim Prussiam Septentrionalem habitantibus etiam dici queat idem, quod Tacitus in universum de Germanis dixit: *Potui humor ex hordeo aut frumento in quandam similitudinem vini corruptus.* lib. de morib. Germ. cap. 23. De Svedicis quoque Gothis illud ipsum probat Joannes Loccenius *lib. 2. Antiq. Svedo-Goth. cap. 21. pag. 95.* ex Prisci Historia Gothica; ubi ex vicis allatum pro vino medonem & potionem ex hordeo scribit. Quicquid autem ejus rei sit, hoc satis manifestè probant verba Dusburgensis nostri, eo tempore, quo Cruciferi Prussiam sunt ingressi, non fuisse alia potus genera in usu, quam quæ ille qui eorum ætati suppar enumerat.

IV. Et quæ quondam fuerunt Prusorum delicia, à quibus neminem hospitem licet etiam exterorum arcebat. *Erant enim humanissimi erga necessitatem patientes,* ait Helmoldus. *Hospitibus suis,* ait Dusburgensis, *omnem humanitatem, quam possunt, ostendunt, nec sunt in domo suâ esculenta vel potulenta, quæ communicent eis illâ vice.* Part. 3. Chronic. cap. 5. Maximè autem exteris favebant, si quis eorum Hospitem proprio nomine compellere poterat. Hoc enim nisi à solo DEO ipsi potuisse revelari credebant, quemadmodum scribit Hennebergerus *de V. P. fol. 19. b. ex Grunovio.* Nemo etiam in Prussia quondam stipem emendicabat: Sed pauperiores, qui ad victum & amictum sibi acquirendum erant inepti, trucidabantur, ut alias probavimus: Cæteri sive extranei sive Prussi fuerint, singulis diebus alium adire poterant hospitem, qui ipsis liberaliter victum libens suppeditabat Henneberg *loc. cit.* Inter alia humanitatis officia, & hoc hospitibus solebat præstari, ut ipsis materfamilias pedes lavaret, eodem Hennebergero teste. Non satis autem erat hospiti necessarium præbere victum, etiam largè ipsis propinabant.

nabant. Disertè Dusburgensis: *Non videtur ipsis, quod hospites bene procumverunt si non usque ad ebrietatem sumpserunt potum suum. Habent in consuetudine, quod in potationibus suis ad equales & in immoderatos haustus se obligant; unde contingit, quod singuli domestici hospiti suo certa mensuram potus offerant sub his pactis, quod postquam ipsi ebiberunt, & ipse hospes tantundem evacuet ebibendo, & talis oblatio potus toties reiteratur, quousque hospes cum domesticis uxor cum marito, filius cum filia omnes inebriantur.* Et certò in eo conveniunt Prussici Scriptorum omnes, Prussos veteres ebrietati fuisse maximè deditos. Nullos quippe celebriores dies festos celebrabant, nulla convivia agebant, nisi computationes in iis instituerent. Et quod mireris, non soli viri fuerunt ebrietati dediti, sed & fœminæ ad hoc vitium erant maximè pronæ. Exemplum ejus rei habemus apud Hennebergerum qui aliquando decem, Sudavicas mulieres uno tempore dolium integrum cerevisiæ exhaustisse refert, in *Comment. ad Tab. Prussic. pag. 445.* Propterea solebant balnearum usu penè quotidiano lassitudinem labore vel intemperantiâ & ebrietate contractam depellere, indeque excalfacta corpora aquæ immergere aut abluere. Vid. Joann. Dlugoff. *lib. 2. Histor. Polon. pag. 115.* Martin. Cromer. *lib. 3. fol. 443.* Henneb. *de Vet. Pruss. fol. 19. a.* Neque mirum est Prussos balneas inter delicias suas olim numerasse, cum, & aliæ quondam gentes hoc ipsum fecisse legantur. Sic Hannibalem enervant tepentes, fontibus Bajar, apud *Florum lib. 2. cap. 6.* Valer. Maximus *lib. 9. cap. 1.* Livius *lib. 23.* Similiter etiam Cornelius Tacitus in *vita Agricola cap. 21.* scribit: *Paulatimque discessum ad delinimenta vitiorum porticus, balnea & conviviorum elegantiam.* Dusburgensis tamen noster non luxui Prussorum hoc tribuit, sed in honorem Deorum ipsos id factitasse scribit *loc. cit.* Ut me paucis hîc expediam, optimè ad Prussos illos veteres accommodari puto posse illa omnia, quæ Cornelius Tacitus de prisca Germ. generatim prodidit. Sic enim ille: *Convictibus & hospitibus non alia gens effusus indulget. Quemcunque mortuum arcere recto nefas habetur, pro fortuna quisque apparatus epulis excipit. Cum defecere, qui modo hospes fuerat, monstrator hospitii & comes proximam domum non invitati adeunt. Nec interest, pari humanitate accipiuntur. Notum ignotumque, quantum ad jus hospitii, nemo discernit. Abeunti, si quid poposceris condere moris & poscendi eadem invicem felicitas. Victus inier hospites comis. Statim è somno, quem plerumque in diem extrahunt, lavantur sapius calida, ut apud quos plurimum hyems occupat. Diem noctem-*

noctemque continuare potando nulli probrum. Hæc Tacitus *de Morib. Germ. cap. 21. seq.* Speciatim Gothorum in Svedia habitantium liberalitatem maximè deprædicat Joannes Magnus *lib. 4. Histor. Sveo-Goth. cap. 1. & 2.* Ubi quoque Caroli II. Regis producit legem, quâ ædes ter advenis hospitium denegantis hominis immisso jubet igne comburi.

V. Diximus superiore numero quædam de computationibus Prufforum, addamus quædam etiam de poculis, quibus usi sunt Prussi in dictis illis conviviis. Ante omnia verò tenendum est, priscam illam simplicitatem Prufforum, quæ exterorum luxum non ambibat preciosiora pocula non admisisse, sed ligneis vasculis fuisse contentam. Docet hoc non usus tantùm omnium gentium Septentrionalium, sed & ipsi festos dies apud Pruffos celebrandi ritus, ubi Sacrificulus vas *ἀμύσι* exhaustum retro supra caput rejiciebat in terram. Hoc certè figlinum non fuit, alioqui fuisset statim diffractum. Ex alia quoque materia firmiore, verbi gratia ex auro, argento, ære, fabricari non potuit, deficientibus in Prussia cùm artificibus, qui vasa illa conficerent, tum nummis, quibus preciosiora vasa illa pararentur. De posterioribus Seculis non dico, cum mihi non sit ignotum, importatis per Cruciferos ingentibus divitiis, Prussiâ quoque omni ex parte excultâ, & Pruffos illos veteres, eorumve reliquias, majores sibi parare cœpisse divitias, adeoque preciosiora jam potuisse in conviviis qua sacris qua profanis adhibere vasa. Inter ea primùm reperio fuisse PATERAM, vas amplum, à patendo ita dictum; Debuerunt hoc genus poculi sine dubio Scythiis, quibus patera itidem fuit in usu. Quapropter Scytharum Legati ad Alexandrum Magnum: *Dona, inquit, nobis data sunt, ne Scytharum gentem ignores, jugum boum, aratrum, & sagitta & patera. His utimur & cum amicis & adversus inimicos. Fruges amicis damus boum labore quasitas: Paterâ cum his vinum Diis libamus,* apud Curtium *lib. 7. Hist. cap. 8.* Sed & Gothi hoc genus poculi non fuisse ignotum, probare nonnulli fatagunt ex eo, quod Longobardi, Gothicæ, ut existimant, gentes, pateris usi sunt. Paulus enim Warnefridus *lib. 1. de gest. Longob. cap. 27.* sic ea de re scribit: *In eo pralio Alboin Cunimundum occidit, caputque illius sublatum ad bibendum ex eo poculum fecit: quod genus poculi apud eos Schala dicitur, Lingvâ verò Latinâ patera vocatur.* Obiter notari potest hunc morem etiam tribui Effedonibus Scythiæ Europææ populis. Vid. Pompon. Mela *lib. 2. de Situ Orb. cap. 1.* Solin. *Polyhist. cap. 20.* Nec aliud quam patera Horatio *lib. 1. Od. 36.* est Threicia amyssis. *Vid. ibi*

ibi Commentatores. Isidorus quoque *lib. 20. Orig. cap. 5.* huc respicit: *Calices, inquit, & scala, posulorum genera.* Apud Veteres Græcos & Romanos hoc fuisse Principium ac Regum poculum, notat Lazarus Baysius *in libello de Vasculis. pag. 29.* probatque ex Virgil. l. 4. *Æn. v. 60.* ubi Poëta:

Ipsa tenens dextrâ pateram pulcherrima Dido.

Addi possunt loca ex *lib. 1. Æneid. v. 71. l. 3. Æn. v. 67. &c.* In eundem usum adhibebantur etiam olim apud veteres Prussos CORNUA, sicut auctor est Th. Waisselius *in Chron. fol. 21. b. pr.* Hoc autem Prussi habuerunt commune cum omnibus Septentrionalibus populis. Plinius enim *lib. 2. Nat. Hist. cap. 17. Urorum,* inquit, *cornibus barbari septentrionales potant.* Gemina his habet Solinus *in Polybest. sap. 23.* quando ait: *Istis porrò quos uros dicimus, taurina, cornua in tantum protenduntur, ut demptam ob insignem capacitatem inter regias mensas potuum genera fiant.* Et Saxo Grammaticus *lib. 3.* qui sic scribit: *Bubalinorum cornuum usus ad potum.* De Lithvanis etiam, qui cum Prussis veteribus eandem agnoverunt Originem Alexander Gvagvinus, vel potius Matthias Strykovvki Ossostevicius in Sarmatia Europæa: *Majores,* inquit, *eorundem cornibus animalium, urorum videlicet, pro poculis utuntur.* Sed & Joannes Lasficius *in lib. de Diis Samogitarum* hæc de Lithvanis habet: *Præcipui cornibus urorum ornatis (boves sunt sylvestres, valdè feroces) pro poculis utuntur.* Vid. Reip. Polonicæ Descriptio *pag. 275. 294. seqq.* Ex his etiam suspicari licet, fuisse hæc pocula Prussis & Lithvanis terè propria, cum Uros sola ferè alat Prussia. Non fugit tamen me, & alias gentes quam plurimas cornibus bubulis, usas esse pro poculis, ut hoc generatim testatur Athenæus *lib. 2. Gymnosoph. cap. 8.* De Thracibus asserit hoc speciatim Xenophon *lib. 7. de Exped. Cyri ante med. p. 436. (405.)* De Paphlagonibus *idem lib. 6. initio.* De Romanis Hieronymus Mercurialis *lib. 1. Art. Gymnast. cap. 2.* Conf. Ambrosius *in lib. de Helia & jejuniis.* De Germanis Julius Cæsar *lib. 6. de Bello Gallico cap. 5. fol. 58.* De Britannis Malmesburiensis *lib. 2. cap. 2.* De Danis Saxo Grammaticus *lib. 7.* Olaus Wormius *in lib. de Cornu Danico, & quidem in ea parte, qua de usu cornuum agit.* In summa hæc antiquissima omnium gentium videtur fuisse consuetudo, ut in conviviiis ex cornibus biberent. Bacchus enim ipse hujus poculi dicitur fuisse inventor, quapropter etiam Baccho attribuitur, ut vult Panopolitanus *Dionysiac. lib. 12. v. 20. apud Wormium loc. cit.* Vid. tamen Valer. Max.

lib. 6. cap. 6. num. 6. Quin etiam Athenæus ea propter existimat cratera dici à *νεγασαι*, & hoc *ὄνομα* *νεγας* *lib. 4. Dipnosoph. cap. 8.* Hoc autem de Prussis illis, nisi forte excipias eorum Regulos, dicere non possumus, quod alii de aliis gentibus referunt, cornua illorum fuisse ære, argento, auro, aliorumve metallorum lamellis obducta. Multò verò minus asserere licet, habuisse Prussos cornua tota argentea vel aurea, sicut de Germanis, licet & ipsis eo tempore adhuc barbaris, refert Julius Cæsar, *lib. 6. de Bello Gallico cap. 5. pag. 58.* Quale etiam est illud antiquissimum cornu aureum, quod An. 1639, puella quædam, nomine Christina Svenonis filia, in Jutia prope Megeltunderam Diœcesis Ripensis oppidum reperit, quodque deinde Christiano IV. Regi Daniæ oblatum, doctissimo Commentario illustravit Olaus Wormius.

VI. Ex dictis liquet, Prussos olim sine apparatu & blandimentis expellere famem, sitimque levare consuevissent. Sed nec vestitus ipsorum preciosior fuisse memoratur. *Vestes superfluas*, ait Dusburgensis *aut preciosas non curabant, nec adhuc curant, sicut quis hodie ipsas exuit, ita cras induit, non attendens, si sint tranversa. part. 3. Chron. cap. 5.* Quanquam autem cultiorem habitum negligebant, indiscretus tamen ornatus viros fœminasque non miscebat, sed pro diverso sexu, diversum etiam amabant vestitum. Fœminæ utebantur lineis vestibus, quibus se ad eundem sine dubio modum incingebant, ut hodie facere solent Lithvanicæ in Prussia mulieres. Item circulis ex ære & orichalco confectis colla circumdebant, auribus quoque crotalia suspendebant, teste Stella *lib. 1. Antiq. post. med.* Viri habebant tunicas breviores, quarum materia aut linum, aut etiam si lautioris essent conditionis homines, pannus ex cruda lana confectus, adeoque coloris albi. Non erat autem vestis laxa & fluitans, qualem Parthis & Sarmatis adscribit Tacitus sed stricta, qualem Germanis idem Tacitus attribuit *lib. de Morib. Germ. cap. 17.* Braccæ erant lineæ strictiores, eaque ad talos usque demissæ. Calcei ex crudo corio, aut etiam ex alburno i. e. molissimâ illâ arboris parte, quæ est inter corticem & lignum confecti. Ut paucis complectar omnia, si hodiernos adspicias Lithvanos, nullam ferè in iis ab antiquis in vestitu diversitatem deprehendes. Pannus ille, de quo diximus, antiquis temporibus à Germanis mercatoribus navibus huc advehebatur, quod luculenter testatur Adamus Bremensis loco sæpè citato: *Aurum, inquit, argentumque pro nihilo ducunt, pellibus abundant peregrinis, quarum odor nostro orbi lethiferum superbia venenum propinavit.*

Et

Et illi quidem, ut si cora hac ad nostram fortè habent damnationem, qui per fas nefasque ad vestem anhelamus marturinam, quasi ad summam beatitudinem. Itaque pro laneis indumentis, quæ nos dicimus paldones, illi offerunt tam pretiosos martures. Eadem habent Helmoldus & Cranzius. Posterioribus seculis Prussi cultiores redditi, ipsi sibi vestes id genus conficiebant. Sic enim Dusburgensis: *Mulieres & Viri solebant nere, aliqui linea, aliqui lanea, prout credebant Diis suis complacere.* Sed non esse dubium quin etiam pellibus usi sint contra frigoris aliarumque tempestatum injurias. Vid. Th. Waisel. fol. 22. b. Quod de Nobilibus aliisque potentioribus asseri posse videtur. Illi namque sine dubio, cum adeò preciosis pellibus abundarit Prussia, ex iis sibi non ad necessitatem solum, sed ad splendorem quoque vestitum concinnabant. Hoc ipsum etiam de Gothis suis probat Johannes Loccenius lib. 2. *Antiq. cap. 20.* Paulò ante Crucigeror. adventum à Polonis etiam & Masoviis non rarò victis vestes non solum in prælis sibi acquirebant, sed etiam aliquando Masoviis tributi nomine imperabant. Videri potest ea de re Dusburg. *part. 2. Chron. cap. 3.* Maximè autem Prussis vestium elegantiorum tempore Cruciferorum facta est copia. Idcirco Sclo do Nobilis Sambita convocatis amicis suis in memoriam revocat vestium à Cruciferis acceptorum elegantiam, colorumque variam amœnitatem, ut ipsos in fide erga Ordinem Teutonicum hoc modo retineret. Vid. Dusburg. *part. 3. cap. 8.* Videlicet Cruciferi ut non solum vi sed etiam beneficiis Prussos sub jugum agere velle viderentur, allicere eos solebant pecuniis distributis, pannisque diversi coloris, quod etiam in convertendis Lithvanis & Samogitis facitasse Vladislaum Jagellonem tradit Joan. Lassicius, in lib. *de Diis Samogitarum. pag. 295.* Eadem simplicitas obtinuit apud Prussos in cubilibus, stragulis & lectis. Fatigatis ipsis humus cubile erat, quod de Macedonibus olim dixerat Charidemus apud Curtium lib. 3. *cap. 2.* Vid. Petr. de Dusburg *part. 3. cap. 5.* Casp. Henneberg. *de V. P. fol. 4. b.*

VII. His ita pertractatis, undè, vel ex quibus rebus Prussi sibi viduum & amictum pararint, inquirere jam ex usu fuerit. Quò commodius autem hoc fiat, modos Chrematisticos ab Aristotele lib. 1. *Potit. cor. cap. 8. & seqq.* pertractos expendemus, an eos Prussi quoque suos fecerint, investigaturi. Modi τὴν ἐπιπέδον, sive, ut alias etiam vocari solet, γεννητικῶν, alii sunt naturales, alii artificiales. Inter naturales meritò primum locum sibi vindicat, ἢ γεωργικῶν i. e. AGRICULTURA.

Hanc

Hanc an Prussi antiquitus excoluerint, videamus. Quod si Erasmus Stellam ea de re consulamus, *Prussi veteres terram minimè excoluere, vel ob ignorantiam rei rustica, vel ne bonitate soli deprehensâ & ipsi finitimorum metui obnoxii fierent, indeque eliminarentur, vel quod victum è terra nascentibus nondum novere.* Quæ si de vetustissimis temporibus intelligi velit, neque nos negamus. Quod si autem ea usque ad Cruciferorum tempora extendi velit, admitti non poterunt. Gothi namque cum in has oras immigrassent, agros & hortos excolere cœperunt, & quidem, bonitate videlicet soli deprehensâ, multò diligentius, quam in oris Germanicis fieri solebat. Locupletissimum hic tellem habemus Tacitum, qui de Æsthis: *Frumenta, inquit, ceterosque fructus patientius, quam pro solitâ Germanorum inertia laborant.* A Gothis his sive Æsthis ceteri quoque Prussi, simul ac sedes sibi fixissent, domosque cœpissent excitare, agriculturam simul didicerunt, & quidem primò Venedi, postmodum etiam Fenni. Et hoc est, quod etiam Scriptores nostri innuere volunt, quando Waidewutum Scandianorum sive Gothorum Principem (quamvis Stella & Cojalovicus eum Alanorum Regem faciant) Prusicam gentem nullis sedibus affixam certis villarum, agrorumque limitibus circumscripsisse, & agricolendi, aliarumque rusticarum operarum studiis addixisse scribunt. Quanquam autem ea quæ de Waidewuto circumferuntur fabulosa sunt, attamen nihil impedit, quominus Tacito credamus Æsthios sive Gothos terram excoluisse, eamque artem & in reliquos Prussos transfudisse. Vid. Alb. Wijuk Kojalowicz *part. 1. Hist. Lithv. lib. 1. pag. 17. seqq.* Casp. Henneberg. *de V. P. fol. 5.* Secunda eademque innocentissima Chrematistica species est *ρομαδινά* i. e. PASTORITIA, quem Prussi semper excoluisse videntur, ut ex vitæ eorum facile probari potest. Neque feritas eorum obstitit, quominus ad hanc artem essent idonei. Et ferocissimæ namque gentes à jumentorum pastura non abhoruere. Comprobant hoc Anthropophagi, ferocissimi licet populi, apud Herodotum *lib. 4. Hist. p. 279.* Sarmaticis gentibus universis hoc tribuit Pomponius Mela *lib. 3. de Situ Orbis cap. 4.* Tertia species est *λυσεική καὶ πολεμική*, quam & Prussos olim exercuisse in comperto est. Quanquam enim primis temporibus, Fenni præsertim, minus erant bellis legitimis gerendis idonei, latrocinii tamen in finitimas gentes satis erant celebres. De Venedis Tacitus: *Quicquid inter Peucinos Fennoque sylvarum ac montium erigitur latrocinii pererrant.* De Fennis idem Tacitus: *Idem venatus viros pariter*

riter ac feminas alit. Passim enim comitantur, partemque præde capiunt. Germanos item, adeoque Gothos etiam latrocinia omni carere infamiâ putarunt, ut auctor est Julius Cæsar *lib. 6. de Bello Gall. cap. 23.* Quarta species est ἀγροσίων, quæ triplex est, pro ratione ferarum, quarum aliæ sunt terrestres, aliæ volatiles, aliæ aquaticæ. Hinc aliæ tres existunt species, videlicet ἀγροσίων i. e. VENATORIA; deinde ὀπιθεσίου i. e. AUCUPIUM; & tertio ἀλιεσίων id est PISCATORIA. Ex his artem venatoriam ipsos exercuisse vel ex eo manifestum est, quod martures sive mures Scythicos exteris vendere soliti sint. Difertis etiam hoc verbis Petr. de Dusburg *part. 3. Chron. cap. 130.* testatur. Obiter notetur, inter feras Prussicas, eminere Alces & Uros. De Alce scripsit Johannes Wigandus Episcopus quondam. Pomezaniensis, Aucupium quoque Prussis non fuisse ignotum ex eo patet, quod ipsis in sylvis quibusdam nec aves nec alias feras licuerit capere, ut suo loco dictum est. Piscatoriæ denique rei Prussos operam dedisse, non est quod dubitemus. Manifestè hoc comprobatur piscina in castro Ragnitensi, de qua Dusburg. *part. 3. cap. 176.* Et sanè multitudo lacuum fluminumque, quibus Prussia abundat ipsos ad hanc rem obvio sinu invitabat. Numerarunt enim olim Monachi in Prussia bis mille, triginta & septem lacus, ut est apud Henneberg. *de V. P. fol. 3. b.* Accedit mira piscium varietas, quam non facile in aliis regionibus reperias. Illud tamen observandum, quod & alias monuimus, quosdam lacus, quædam etiam flumina fuisse Prussis adeò sacra, ut in iis piscari nefas fuerit habitum. *Vid. Dissert. nostra de Cultu Deorum apud Vet. Prussos.* Breviter illa quæ de Chrematistice Prussorum diximus complectitur Schuzius *lib. 1. Chron. fol. 3. a.* Ihre Nahrung war vom Ackerbau/ Viehzucht/ Jagten und Fischereyen. Sonderlichen Fleiß halten sie ins gemein auf die Bienen, um des Königs willen nicht allein in ihrem eigenen Gehöge/ sondern auch in wilden Wäldern auffzuerziehen. Comprobantur ea omnia in Dissertat. de Diis Prussicis, ubi singulis rebus singulos Deos olim fuisse prepositos probavimus.

VIII. Deinde num Prussi illam quoque ἀλιεσίων partem exercuerint, quæ non dicitur naturalis, sed ex industria hominum profecta, quæque non ad solam necessitatem, sed etiam ad abundantiam directa est, inquirendum nobis amplius erit: Hæc autem acquirendi ratio *καὶ ἐξ ὧν* dicitur ἀλιεσίων i. e. pecuniaria, estque duplex. Alia namque consistit in permutatione mercium alia in emptione & venditione. De priori

quis dicit

m m

specie,

specie, quæ Græcis ἀλλανθὴ καὶ μετὰ βλυστικὴ vocatur, quid sentire debeamus, jam superiora docent. Antiquissimis quippe temporibus Prussi mare scrutati succinum hauriebant, illudque sine dubio aliis mercibus acceptis permutabant, cum iis temporibus inter has gentes Septentrionales pecuniæ nullus fuerit usus. Comprobant hæc etiam illa, quæ ex Adamo supra num. VI. adduximus. Refert enim ille, Prussos martures cum Germanis permutasse, vestesque ab ipsis vicissim accepisse. Ad extremum cum Ordo Teutonicus Sec. XIII. Prusiam esset ingressus, nullas hic opes, nullas divitias invenit, quæ omnia manifestè evincunt permutationibus Prussos maximè sibi necessaria acquisivisse. Hæc tamen ita asserimus, ut non prorsus *nummulariam*, id est illud permutationis genus, quod fit pecuniâ datâ, excludamus. Notum enim est, proximis antè Cruciferorum adventum seculis, Prussos cultiores factos, cum exteris commercia instituisse, ubi sensim etiam pecuniæ commoditate perceptâ sine dubio & hoc permutandi genus acceperunt. Neque hoc aliter fieri potuit, cum omnes fermè gentes finitimæ jam tum pecuniâ sint usæ. Prussi etiam ipsi naves suas in exteras oras dimittebant, quod certè vix de ipsis asseri posset, nisi nummorum usum ipsos jam tum cognitum habuisse certum esset. Prius autem illud, quod de navibus Prusicis aliàs in oras dimissis dicebamus, confirmat luculentum Adami Bremensis testimonium. Hic enim *lib. 1. Hist. Eccl. cap. 50. (48.) pag. 39. seq.* de Birca, urbe Gothica, ita loquitur: *Ad quam stationem, quæ tutissima est in maritimis Sveonia regionibus solent Danorum, Nordmanorum, Sclavorum atque SEMBORUM naves, alique Scythie populi pro diversis commerciorum necessitatibus solenniter convenire.* Per Sembos hic non alios intelligit, quam Prussos in hodierna Sudinia sive Samlandia habitantes. Alibi enim Adamo Bremensi Sembi & Pruzzi sunt iidem. *Vid. lib. de Situ Dan. num. 77. (c. 227.) pag. 147.* In dictis illis navigationibus non rarò periclitantibus solebant opem ferre, piratasque mari submovere: Sic enim de illis Adamus Bremensis loc. cit. *Tertia est illa quæ Semland appellari solet, contigua Ruzzis & Polonis. Hanc inhabitabant Sembi vel Pruzzi, homines humanissimi, qui obviam tendunt ad auxiliandum his, qui in mari periclitantur, vel qui à piratis infestantur.* Quanquam autem ex dictis navigationes ex Prussia in alias regiones exteras fuisse susceptas probatur, iis tamen nihil amplius quaesitum est, quam ut indigentia populi hujus subveniretur, alioqui hic majores opes invenisset Ordo Teutonicus, quam quidem invenisse perhibetur.

hibetur. Obiter hic notari potest, cum Ordo Teutonicus Prussiam esset ingressus, Culmensis & Thorunienses naves suas in Hollandiam, Angliam, Daniam, Svediam dimittere solitos. Probat hoc non solum domus mercium Anglicarum, quæ hodieque Culmæ juxta Curiam Civitatis conspicitur, sed etiam Acta publica Thoruniensia. In his frequenter legas, Civibus Thoruniensibus datas esse literas ad Regem Daniæ, Archiepiscopum Lundensem, Episcopum Ripensem, Civitatem Sundensem, Gripwaldensem, alias, ut bona naufraga ipsis extraderentur. *Vid. Acta illa ad An. 1370. 1375. 1377. 1387. 1395. 1397.* Seculo proximo, videlicet Decimo quinto, tales literas fuisse datas nusquam observo, ex quo colligere licet, illo Seculo navigationes ad remotiora regna ex dictis Civitatibus desisse.

IX. Ad hæc omnia exercenda certa Prusii adhibuerunt instrumenta rei Oeconomica administrandæ & amplificandæ convenientia. In his primò numerantur UXORES, quæ res à marito partas custodirent & conservarent liberosque communes educarent, quæ munia sunt uxorum ex Aristotelis sententia *lib. 1. Oeconom. cap. 3.* Quanquam de Fennorum uxoribus referat Tacitus, etiam ipsas cum maritis suis latrocinia exercuisse. *in calce libri de Morib. Germ.* Potestas maritorum maxima fuit olim in uxores, adeò ut etiam jus vitæ necisque videatur maritis in uxores competiisse. Servarum enim instar illas habuisse memorantur, nisi quod honoratiore esset loco, quæ ex Scandinavico fuerat genere oriunda *Henneb. de V. P. fol. 16. b.* Alia quæ huc pertinent, peti possunt ex Dissertatione de Nuptiis veterum Prussorum. Deinde fuerunt LIBERI, qui non ita molliter educabantur, quin ab ineunte statim ætate Parentes in administratione rei domesticæ adjuverint. Iisdem tamen vitæ à primâ juventute asvescere solebant, quibus & Parentes erant dediti, ut Dusburgensis noster verbis supra num. IV. citatis testatur. Alia quæ ad educationem Liberorum pertinent, huc adducere non licet, cum omnia illa spissis obruta sint tenebris: Illud tamen asserere tutò possis, Prussicas mulieres olim liberos lacte suo nutritivisse: *Naturaliter enim à matre cunctis nutrimentum suppeditatur,* ut ait Aristotel. *lib. 1. Oeconom. cap. 1.* Deduci etiam hoc ipsum potest ex Historia de Galindis excisis, ubi Galindi feruntur uxoribus suis ubera præcidisse, ne liberos suos lactare possent apud Dusburg. *part. 3. Chron. cap. 4.* Tertio inter instrumenta rei Oeconomica numerabantur etiam SERVI, quos etiam Prusis fuisse non tantum ex illo colligo, quod uxores suas

Prussi servarum instar habuerint: sed etiam ex aliis quæ paulò post adducentur. Schuzius in *Cbron. fol. 3. b.* Prussos veteres ex eo laudem quæ sibi referret, si plures haberent servos. Unde autem servos sibi soliti sint acquirere, dicere non habeo. Vero tamen non est absimile fuisse Prussis servos non captos sed natos. Hostes enim captos omnes solebant occidere, ut suo loco demonstratur. Et certe potentiores Nobiles rusticis suis sine dubio utebantur ut servis, eorumque liberos pro lubitu ad servitia domestica adhibebant, quod aliquo modo elici potest ex iis, quæ Hennebergerus *lib. de V. P. fol. 18. b.* de Cimbris veteres Prussos ad opera rustica præstanda cogentibus refert. Quartò huc etiam pertinebant JUMENTA, quæ in re Oeconomica non postremum habent locum, ex Hesiodi sententia, qui *lib. 2. v. 463.* ita ea de re canit,

Οἶνον μὲν πρῶτα γυναικῶν, βέντ' ἀροτῆρα,
Κτηνῶν δ' ἀμειβῶν, ἥτας καὶ βεσῶν ἔποιτο.

Majorem his lucem affundent ea, quæ supra num. VII. dicta sunt de arte Pastoritia. Et hæc fuerunt instrumenta rei Oeconomicae apud Veteres Prussos. Ut autem his instrumentis commodius uterentur, non aiebant eos homines, sive servi, sive ingenui illi fuerint, quos ad finem dictum obtinendum videbant ineptos, probè vel in sua barbarie gnari, instrumenta ad finem obtinendum inepta, non esse instrumenta, nisi æquivocè talia. Liberos enim mancos, mutilos, aut etiam quos ob multitudinem sobolis putabant fore inutiles, exponebant, aut etiam occidebant, sicut est in Privilegio Veteribus Prussis dato. *Conf. & Historia modo citata de Galindorum excidio.* Eadem fors manebat servos, imò & uxores, parentes etiam ipsos, quibus omnibus violentas inferebant manus, sicque castigabant more inditarditatem, si eos ad victum sibi parandum videbant ineptos. *Vid. Dissert. de Funeribus Vet. Prussor. n. 1.*

X. Ante autem quam hinc abeamus, placet, quædam strictim de Succino, ex quo sibi & olim Prussi divitias parasse leguntur, commemorare. Antiquissimis equidem temporibus, videlicet eum Gothi has oras tenerent, claros propterea fuisse Prussiae incolas, non est, quod dubitemus. Elici hoc ipsum potest ex Herodoto, Diodoro Siculo, aliisque vetustis Scriptoribus, quos in *Dissertatione de Populis antiquis Prussiae inhabitantibus* citavimus. Non minus & primis à Christo nato seculis Prussia his divitiis abundabat, cujus rei testis est locupletissimus.

finus Com. Tacitus *in lib. de Morib. Germ. circa fin.* sed & Seculo à Christo nato VI succina ad Æstios id est Prussos Oceani undam descendentem exportasse, scribit Theodoricus Gothorum Rex apud Cassiodorum *lib. 5. Variarum Epist. 2.* Post illa tempora altissimum est apud Scriptores exteros de Succino silentium. Licet enim multi, variis occasionibus, ad Prussos delabantur, nusquam tamen succinum Prussicum celebrant. Quin etiam illi, qui Prussiam ex Profesto fere describunt, in quibus sunt Adamus Bremensis & Helmoldus Bosoviensis, nullam succini faciunt mentionem. Idem dicendum de Dusburgensi nostro, aliisque plurimis MSS. Chronicis. Hoc nobis argumento esse potest, Sudinos, Galindos, Scyros, Herulos, postquam has oras, Gothis Venedisque alias sedes sibi quærentibus, occupassent, succinum ut & alias divitias, planè neglexisse, iisque tantum operam dedisse, quæ ad victum & amictum acquirendum proximè faciebant. Prima post illa tempora succini mentio fit apud Schuzium ad An. 1454. *lib. 3. Chron. fol. 202.* ubi Civitates Prussicæ munus curandi succinum Regiomontanis delegasse dicuntur. Deinde in Plebiscitis Urbis Regiomontanæ *dist. 71.* ubi cavetur, ne quis ausit rude succinum asservare. Hæc verò Plebiscita non An. 1394. sed An. 1494. constituta esse probabimus *in Dissertatione de Jure Prussorum num. IX.* Post hæc non pauca Constitutiones de Succino prodierunt in Prussia, quas passim citatas vide apud M. Philippum Jacobum Hartmannum, amicam nostrum maximum *in lib. de Succino Prussico.*

XI. Ad extremum, ne prorsus nihil de natura Succini, quam Historici quoque non rarò explicare conati sunt, dixisse videamur, paucis nostram sententiam explicabimus. Poëtas hic mittimus, qui succinum lacrymas esse Heliadum, fratrem suum Phaëtona deplorantium prodiderunt, cum illud ingeniosum esse commentum nemo non intelligat. Philosophos certè mirari non satis possumus, qui in absurdas non rarò sententias abierunt. Primum verò prorsus audiendi non sunt, qui succinum Elephantorum aut piscium semen, Lynceis urinam, vel lacrymas esse dixerunt. Non minus absurdi sunt qui Succinum concreti maris purgamentum vel pingvem Oceani sudorem esse docuerunt, quam sententiam ex recentioribus quoque nonnulli fovent. Neque fidem apud nos merentur, qui arborum succum esse putant, quanquam, neque illi in designanda arboris specie conveniant, aliis populum, aliis cedrum, aliis alnum hic celebrantibus. Propius ad veritatem accedunt, qui in

ipsis terræ visceribus succini originem quærunt. Sed & horum non una est opinio. Quidam existimant, succinum esse bitumen subterraneum ex terra scaturiens, in fundo vero maris frigore concretum, quam sententiam amplectitur Joannes Wigandus Episcopus Pomesaniensis in *Historia Succini fol. 4. b. ut* & Johann. Aurifaber, Severinus Gæbelius in *libellis de Succino Pruss.* Athanasius Kircherus bitumen hoc ex terra in aquam scaturiens elevari ad superficiem maris, ibique fluctuum impulsu concrelescere dicit. in *Mundo subterraneo Tom. 2. lib. 8. sect. 3. cap. 3.* Sed hanc Kircheri sententiam facile convellere possunt accolæ maris Baltici, qui nunquã id genus materiã aquis marinis supernatare viderunt. Verissima igitur nobis illa videtur esse sententia, quæ succinum in terra gigni non molle sed durum tenet. Testantur enim hoc evitenter in litore Sudavico venæ succinæ, quas & nos in montibus abruptis vidimus. Testantur item hoc ipsum alia mediterraneã & à mari longius recedentia loca, ubi succinum ex terra eruitur. Quod autem etiam ex aqua, nempe in mari Baltico, hauritur, aliisque in lacubus & fluminibus aliquando legitur, illud ita fieri existimo. Gignitur in terræ visceribus succinum, tempestatibus autem ingentibus mare concitatum terram eluit, succinumque, quod antea terra latebat obrutum denudat, sicque ad litus propellit. Dicitur etiam potest, montes in mari sub undis latentes tempestatibus illis abrumpi venasque eo modo aperiri. Sed quæres ad quodnam genus corporum subterraneorum possit succinum referri? Illud breviter verbis Dn. M. Hartmanni explicabo: *Quare, inquit ille, ut colligamus quæ huc usque hoc capite prolixius fuerunt exposita, eorum summa hæc est: Subterraneum utique succinum apud omnes in confesso esse, idque ex historia satis probari: cum verò id nec duci nec fundi possit, metallis non accensendum esse, neque ex reliquis fossilium generibus, terris, sulphuri aut bitumini annumerandum, quod soliditas succino major, quam quæ ejusmodi fossilibus inest: lapidem igitur reliquum esse ut dicamus, & quidem non ex saxorum aut marmorum, sed nec ex lapidum peculiariter ita dictorum genere, sed gemmam, per quam aptè responderi possit ad questionem quid sit, cum naturam ejus rectè exprimat. Hæc ille lib. 2. de Succino Prussico cap. 2. §. ult.*

DIS-